

Sameaktivist og kommunist

– Det var mye mer provoserende for motstanderne at æ var same enn at æ var kommunist eller kvinne, fortalte Ruth Rye Josefsen (1923-2008).

Ruth Rye Josefsen (1923-2008)., Eier: Privat.

– Æ e fødd i 1923, samme år som Norges Kommunistiske Parti ble stifta. Vi var seks søsken til æ va 21, da ble vi sju. Det var ti år mellom de to siste, for da kom det kunnskap om prevensjon, forteller Ruth Rye Josefsen.

Fakta om prosjektet om motstandskvinner

I 2006 intervjuet Unni Rustad ni kvinner som var aktive i motstandsarbeidet under andre verdenskrig og i fredsarbeid under den kalde krigen. De ni kvinnene, født mellom 1914 og 1939, fortalte om å risikere livet i motstandskampen under krigen, om arbeidet for kvinners rettigheter, for fred og drømmen om et annet samfunn. De fleste kvinnene ble utsatt for politiets overvåking, og ideene deres ble ofte foraktet i det offisielle nyhetsbildet. Men noen av forslagene og ideene de kom med ble satt ut i livet og godtatt av et stort flertall.

Prosjektet med å formidle de ni kvinnes til da ukjente livshistorier ble støttet av Fritt Ord og Stiftelsen Ruth og Ronald Møller Larsen. Bildematerialet ble gitt av kvinnene selv, Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek og Norsk Hjemmefrontmuseum. Nina Kristiansen, Cecilie Høigård, Kjersti Ericsson og Helene Langsether satt i ressursgruppa for prosjektet.

De bodde på et lite småbruk faren hadde rydda i Alta. Fisk tok de i fjorden, og fra sau og ku fikk de melk og kjøtt. Faren drev med jakt og fangst, rypene ble solgt, harene han fanget spiste de. Innimellom hadde han jobb på anlegg. Om høsten plukka familien bær og solgte det de kunne unnvære. Sauen ga ull som ble kardet og spunnet.

– Vi va vant til å klare oss sjøl, det er slik folk alltid har overlevd i nord, sier Ruth.

– Det fantes en liten butikk hvor man kunne kjøpe margarin og kaffe og mel, det var det som var.

Alltid var det noe som måtte gjøres. Om lørdagskveldene satt faren ofte til langt på natt og lagde skiutstyr og kjelker til alle barna.

Vær modig og tru på deg sjøl!

I barndomshjemmet til faren snakka de bare samisk. Ruth tror ikke han kunne norsk godt nok til å følge skikkelig med i undervisninga på folkeskolen. Hans egne barn skulle ikke oppleve det samme.

– Så lenge dokker går på skolen ska dokker snakke norsk, for det er det dere skal kunne når dere kommer ut og skal ha jobb, sa faren.

Sjøl ble han god i norsk etter hvert, men slo over på samisk så fort han fikk mulighet.

– Min far var en av de som gikk inn i kommunistpartiet med en gang her i Finnmark, sier Ruth.

Han lærte henne å bli modig og tru på seg sjøl.

– Han pappa sa bestandig at æ skulle ikke føle meg underlegen overfor noen, æ va like mye verdt som noen andre, sier Ruth.

Hun tror faren ble inspirert av idealene fra den russiske revolusjon.

– Det var jo fattigfolk der også da Sovjetunionen ble stifta. Og det var nok derifra han hadde det at æ sko ha de samme rettighetane som brørne mine og som alle andre. Kjønn hadde ingenting med saken å gjøre. Han var flittig til å fortelle det også. Da vi fikk ho Kollontaj som ambassadør, fikk æ høre det! ‘Se der!’, sa han, ‘verdens første kvinnelige ambassadør e en sovjetborger. Sånn skal det være!’

Kampen mellom Gud og Lenin

To sterke ideologier preget lokalsamfunnet Ruth vokste opp i: den strengt religiøse læstadianismen og kommunismen med sin drøm om det ateistiske og klasseløse samfunnet. Motsetningene var store. Faren kom hjem med et blad som het Arbeiderrevyen hvor de ofte angrep religiøs tro. Ruth kan fremdeles en sang fra Arbeiderrevyen om Ane som ga alle pengene sine til misjonen på Madagasker og gikk på så mange kristne møter at hun ikke hadde tid til å lappe mannens bukser. Prevensjon var en av de aktuelle sakene som splitta befolkninga. De kommunistiske kvinnene stifta Husmorlagsforbundet og informerte hverandre og lokalsamfunnet om prevensjon. Læstadianerne mente det var syndig å regulere barnetallet.

– Vi fikk ikke flere barn enn Vårherre hadde ment vi skulle ha, det va deres holdning, sier Ruth.

Faren begynte etter hvert i Alta Skiferbrudd. I 1933 brøyt det ut streik. Tiåringen Ruth fulgte med på det som skjedde.

– Æ lærte mye av diskusjonen når aille gubban som va i steinberget møttes. Æ va interessert og satt med øran på stilk.

Kirka gikk imot streiken. En søndag holdt vikarpresten sørfra preken om hvordan de streikende arbeiderne var det verste pakk som fantes. Skiferarbeiderne fikk høre hva presten hadde sagt og møtte mannsterkt opp på prestekontoret for å melde seg ut av kirka. Hele sitt liv trodde faren at

han var utmeldt, sier Ruth, men for noen år siden ba hun presten om å få se kirkeboka fra den tida. Navnene til dem som kom for å melde seg ut var notert på ei egen side i boka, men ingenting var gjort med saka. Det var nok altfor flaut for vikaren at halve kirkelyden hadde meldt seg ut mens presten var borte, tror Ruth.

– Det er ikke sant!

Faren oppmuntret henne til å lære mer på egen hånd da hun var ferdig med folkeskolen. Han kom hjem med tidsskrifter og sa «Ruth, les!» Hun tok dem med på senga om kveldene. Med parafinlampe under teppet leste Ruth om begivenhetene i verden til langt på natt, de gjorde et sterkt inntrykk.

– Under den spanske krigen hadde æ voldsomme plager med korsen det ville bli om krigen begynte her og mine foreldre ble borte og æ va tretten år med seks søsken. Ka sku' vi leve av? Æ fikk nesten ikke sove om natta.

Flere enn henne var redde. Hun husker at lyden av et fly fikk naboen til å rope inn kua og sauene, han var sikker på at nå kom krigen.

Ruth har liten forståelse for dem som sier de ikke skjønnte hva Tyskland stod for.

– Æ hørte om alle de frivillige til Spania. Æ hørte om Hitler, og at spanskekrigen hadde sammenheng med det som foregikk i Tyskland. Dæm va godt orientert, kommunistan her. Når folk sier: Jamen, vi visste ikke, sier æ at det er ikke sant. Hvis ikke dokker visste, e det fordi at dokker ikke villa vite. For æ va bare en jentunge og æ visste. Æ hørte.

Skolegang og krig

Hun var hjemme ett år etter folkeskolen, så begynte hun på fylkesskolen, en slags folkehøyskole hvor elevene hadde noe teori, men mest håndarbeid og husstell.

– Skolen ble en god demonstrasjon på hva man kunne vente seg i samfunnet, sier Ruth.

Jentene ble delt to grupper, i gruppa til Ruth var det mest jenter fra fattige familier, flere av dem hadde kommunistiske foreldre. På skolen lagde elevene mat og bakte kaker, men det var knapt så de fikk smake sjøl. De oppdaga at lærerinna deres tok med alt hjem, mens elevene i den andre gruppa fikk mye mer sjøl.

Skolen ble en god demonstrasjon på hva man kunne vente seg i samfunnet.

Gruppa til Ruth bestemte at hun skulle framføre klagene deres til rektor. To av kusinene hennes gikk også på skolen, og Ruth tok med seg den ene. Rektor hadde vært imot arbeiderne under skiferarbeiderstreiken og var sterkt imot alt som smakte av protest. Ikke lenge etter at de hadde vært hos han, ble Ruth og begge kusinene sparka ut av skolen.

Tyskerne kom seinsommeren 1940. Ruth var 17 år og hjalp til i et hjem i nærheten hvor mora var død i barsel. Det kom en motorsykkel forbi på veien med to soldater, det var de første hun så. Så kom det flere og flere, snart var tyskerne overalt.

– Her kunne du ikke snu deg uten at du traff på dem. Unge, pene gutta. Det var ikke rart at jentan ble forelska. Noen ble gift og fikk barn. De jentan har blitt behandla rimelig bra her. Bedre enn i flere andre deler av landet, sier Ruth.

Tyskerne tilbød arbeid. Ruth ble først kokke for arbeidere som bygde vei, på slutten av krigen var hun ansatt på sykestua.

– Alle jobba for tyskerne. Ka annet sku man gjøre?

Å kritiserer dem som sa ja til slikt arbeid viser at en ikke forstår hvordan folk hadde det den gang, mener hun.

– Det er veldig greit når man sitter i posisjon å angripe dem som ikke har så godt utgangspunkt. Det går ikke an å dømme på den måten.

Evakuering

Etter hvert ble det klart at tyskerne ville tape krigen. De hadde god tid til å brenne og ødelegge alt rundt seg før de dro, det skulle ikke stå noe igjen som kunne gi ly eller hjelp til tyskernes fiender. Høsten 1944 var alt brent, det stod bare igjen ei pipe her og der. Folk hadde rømt til fjells, sikre på at hjelp var underveis. – Vi fulgte parolen fra hjemmefront-England om å ikke reise bort: Bli igjen, dra til fjells og vent, vi kommer snart og hjelper dokker, sa de!

Folk bodde i små gammer på fjellet i to måneder. I desember kom det snø, og sporene deres var lett å se fra fly. Tyskerne kunne bare dra opp i fjellet og finne folk, men de behandla dem humant.

Ruth avbildet i sommerkjole i 1954. Foto: Privat

– De hadde jo levd her i fire år, vi kunne navna demmes, sier Ruth.

Men de tyske soldatene var ikke like greie mot alle. Noen ungdommer, deriblant broren til Ruth, fant en båt i fjæra og stakk av. Da tyskerne tok dem flere mil inne på vidda, sendte de ungdommene nakne ut i snøen og kasta klærne etter dem før de tok ungdommene med til fengslet nede i bygda.

Ruth var med en båt sammen med mange andre som ble tvangssendt til Sør-Norge. Foreldrene hennes som hadde rømt til fjells og blitt tatt, var sendt med en annen båt før henne. Mora var høygravid, og da Ruth kom til Hamar, fikk hun vite at mora fødte en gutt i Harstad på vei sørover. Foreldrene nekta å reise lenger sør og fikk lov til å bli innkvartert i Lofoten. Dit dro Ruth så fort hun kunne. De hadde det godt der, familien hennes fikk god mat og kunne hente melk rundt om på de forskjellige gardene i bygda.

4,5 tonn koks

På nabosmåbruket bodde han som ble mannen til Ruth, Odd Rye. Ett år etter at krigen var slutt, gifta Ruth og han seg. Etter det første barnet som var dødfødt, fikk hun ei jente og så en gutt. Gutten var ett år da Ruth begynte å spytte blod. Hun visste med en gang at det var tuberkulose.

For å komme til lege måtte hun først gå ei mil til kaia hvor Bodøbåten la til. Legen i Bodø bekrefta at det var tuberkulose. Såret på lungene ville ikke gro, og Ruth måtte opereres. Legen skar rundt skulderbladet og løfta det ifra, så fjerna han fem sidebein, bretta lunga ned, og fylte på reint vann med penicillin.

– Æ va våken heile tida og prata med legen. Lungene er følelseløse, så du kjenner ingenting, sier hun.

Operasjonen hun gjennomgikk, het «å legge ned lunga» og var ikke uvanlig på den tida. Før hun dro hjem, ga legen henne mange formaninger.

– Resten av livet skal du ta det med ro! sa han. Du kan få lov å pusle litt i huset, men du ska ikke arbeide. Og da æ skulle gå, ropte han etter meg: Og husk det, ingen barn!

Noen år etter ble Ruth enke. Det var om våren i 1955, og mannen hennes skulle på Finnmarksfiske. Før han reiste, ville han se kraftstasjonen som gjorde at de nettopp hadde fått strøm. På veien dit ble han tatt av et snøras. Ruth stod igjen med to unger.

– Æ kunne ikke gjøre som doktoren sa. Det var ingen som kom og hjalp meg. Det var ingen trygd, ingen husmorvikar.

Faren mente datteren burde flytte hjem til slekta. Ruth gikk i stampen med alt hun eide og dro hjem. For pengene kjøpte hun tomt i ei steinrøys og fikk bygd et hus hun hadde tegna sjøl. Skolen

i nærheten mangla vaktmester, og Ruth fikk jobben. Hun gjorde reint, tok seg av vedlikehold og holdt skolen varm om vinteren.

– I løpet av et par år bar æ fire og et halvt tonn koks opp fra kjelleren og fyrte i fire ovna. Og æ som ikke skulle jobbe!

Aktivisten Ruth

I 1958 gifta hun seg igjen med Håkon Josefsen som jobba på et lager i forsvaret. De fikk to jenter, men Ruth ville gjøre mer enn å jobbe og ta vare på unger. Hun ble med i Sanitetsforeningen. De laga badstue for folk hver fjortende dag, arrangerte barnekontroll og legebesøk, juletreffester og 17. mai-feiring. Så var hun aktiv i Landsforeningen for hjerte- og lungesyke og i foreningen som jobba for psykisk utviklingshemma.

Da det viste seg at sønnen hennes Bjørn hadde en genfeil som gjorde at han til slutt måtte sitte i rullestol, bestemte Ruth at han ikke skulle bo på institusjon, men bo hos henne. Dessuten tok hun til seg en gutt som ikke hadde det så bra hjemme. Ruth har vært en slags ombudskvinne for folk i lokalsamfunnet.

– Æ vil at folk ska ha det bra, sier hun.

I slutten av sekstiårene fikk folk i Finnmark høre om regjeringens planer for oppdemming av Altaelva. Det ville innebære store forandringer i samiske områder.

– Dæm skulle legge bygda Masi så mye under vann at vannspeilet ville ligge 12 meter over kirkespiret, enda kirka lå på en høyde. Og dæm hadde ikke diskutert med folk. Arbeiderpartiet sammen med de andre politikeran hadde bare bestemt at sånn skal vi ha det. Basta.

I 1970 kom en delegasjon sørfra til Kautokeino og Masi for å se på hvor de skulle bygge og demme ned. Men folk hadde fått informasjon og demonstrerte.

– Vi flytter ikke! Vi kom først! Vi vil aldri flytte fra Masi! stod det på plakatene, sier Ruth.

Radio og aviser fortalte om konfrontasjonen, og hele landet ble klar over konflikten som var i gang.

– Det var reine krigen

I 1978 ble Folkeaksjonen mot Alta-utbygginga stifta. Ruth var nabo med Tore Bongo som var aktiv der, og hun ble med han på noen arbeidsmøter. På årsmøtet året etter kom det benkeforslag på Ruth som leder, og hun ble valgt enda hun advarte folk og sa hun hadde altfor mye annet å gjøre. Rett etterpå reiste hun til Tromsø og holdt appell i en stor og fullsatt kinosal. Hun måtte holde hendene med papirene på ryggen, så folk ikke skulle se hvor skjelven hun var.

**Størst
i Finnmark**

Finnmark DAGBLAD

LØSSALG KR. 2,00 67. årgang. Nr. 216. Hammerfest onsdag 19. september 1979

**Roterende
rorhusvinduer**
FRONT- og BAKRUTER
for bil.
Hurtig levering av blyglass.

**Glassm.
ERLING ERIKSEN**
Storgt. 107 B, Tromsø, tlf. 083/81020

Skal De til Tromsø?

**Vi ønsker Dem
VELKOMMEN**
til et hyggelig
og rimelig sted
Hjemlig atmosfære

Trygstad Gjestehelm
Stakkevollvn. 60
9000 Tromsø
Tlf. 083/80374

FRYKT FOR MOTAKSJONER

Politiet er avventende

Mens Alta-folk og politiet frykter reaksjoner på demonstrasjonene i Stilla, er hele opprydningsaksjonen nå lagt i politikernes hender. Politiet som i går ga opp å flytte et økende antall demonstranter, har rapportert situasjonen til Justisdepartementet. Spørsmålet er nå om flere politifolk skal settes inn.

Side 10

På bildet fra i går morges ser vi som nummer to fra høyre Folkeaksjonens leder Ruth Rye Josefsen som risikerer konfrontasjon med sambygdingene.

Ruth Rye Josefsen avbildet på forsiden av Finnmark dagblad 19. september 1979. Foto: Finnmark dagblad

Da Ruth ble leder for Folkeaksjonen, hadde hun aldri vært leder for en organisasjon før, men hun var vant til å organisere, og hun hadde lært av demonstrasjonene og den politiske kampen, forteller hun. Likevel ble hun overraska over hvor langt regjeringen gikk for å få viljen sin igjennom.

– Det var reine krigen.

Store anleggsmaskiner var snart i gang med å lage vei til stedet hvor politikerne hadde bestemt at dammen skulle bygges. Motstanderne måtte stoppe arbeidet om de skulle vinne. Sammen med noen få andre dro Ruth til anleggsområdet om natta. Ingen visste noe før demonstrantene dukka opp foran maskinene.

– Med det samme vi kom, kom det en lastebil med lass som skulle inn og tippe. Så kom vi imellom, og han måtte stoppe. Og der stoppa vi arbeidet. Maskinene ble stående der i to og et halvt år, sier Ruth.

Sameaktivister og miljøvernere fra hele landet kom for å vise sin støtte og sørge for at arbeidet ikke kunne gjenopptas. Alta ble kjent i store deler av verden, særlig blant urbefolkningene som støtta samenes kamp mot storsamfunnet.

Det fantes politiske motstandere som ville true henne til taushet. Ruth fikk flere mordtrusler og advarsler om at det var sett en mann med gevær og kikkertsikte i området. En dag var det skutt gjennom et av demonstrantenes telt. Hun fortalte barna at hun ikke var redd, og at det ikke kom på tale å gå fra ansvaret hun hadde tatt på seg.

Høsten 1980 ble Ruth og to andre ledere fra Folkeaksjonen anklaga for statsfiendtlig virksomhet. Lova om oppvigleri kan føre til strenge fengselsstraffer og hadde så å si ikke blitt brukt siden trettiårene. Da saka kom opp, var Ruth ferdig med ledervervet, men var fortsatt aktivist i Folkeaksjonen. Motstanden mot regjeringens planer var et samvittighetsspørsmål, forklarte hun retten.

– Æ husker referatene fra rettsoppgjøret etter krigen. Det ble slått fast at befolkningen hadde ansvar for egne handlinger, selv om regjerende statsmakt hadde bestemt noe, sier hun.

Alle de tre aktivistene ble frifunnet.

600 politifolk

Det gjaldt hele tida å hindre at arbeidet kom i gang igjen. Demonstrantene tok i bruk stålkjetting for å gjøre det vanskeligere for politiet å fjerne dem. Ruth var der den dagen den norske regjeringen satte hardt mot hardt. Først hadde hun vært på jobb, deretter gjorde hun husarbeid, så bilte hun et godt stykke og gikk noen kilometer før hun var på plass. Det var mørkt. På høydene over dem så demonstrantene lys, og de hørte hunder. Lysene og hundene tilhørte 600 politifolk.

– Da lenkegjengen satte seg, var æ der. Den dagen de 600 politifolka kom. Det var ufattelig, men det var også ufattelig at vi satt der i femten kuldegrader under åpen himmel i 24 timer. Æ kom dit i halv titida om kvelden, og på samme tid dagen etter bar dæm meg i bilen og kjørte meg ned. Da hadde æ sotte i 24 timer under åpen himmel etter en streng arbeidsdag først. Æ va ferdig. Æ var så sliten da æ kom i bilen, æ va så kvalm at æ spøy. Så la æ haue på kneet til politimannen ved sida av mæ.

Demonstrantene fikk store bøter. Ruth er fremdeles skyldig 12 000 kroner, enda statsminister Gro Harlem Brundtland lovte at bøkene skulle slettes.

Regjeringen trumfet igjennom planen sin, og demningen ble bygd. Befolkningen var blitt lovt velstand og nye arbeidsplasser med den nye krafttilførselen. Ingen av løftene om nye arbeidsplasser ble oppfylt, sier Ruth.

– Den gang hadde vi enda en to–tre industriarbeidsplasser i Finnmark. De er for lengst nedlagt, sier hun.

– Dem vi skulle få i tillegg, er også borte. Bedriften som gikk med godt overskudd her, ble flytta. De nye som ble satt i gang, ble flytta.

– Dem sa dem kunne dø for saken

Det motstanderne av Altautbygginga oppnådde, var å få samenes rettigheter på dagsorden. Kampen var også en oppvåkning for samene. Før Alta-aksjonen var kulturen deres i fare. I store deler av det samiske området hørte en aldri samisk og så aldri noen i samekofte. Folk skamma seg over å være samer, et resultat av årelang undertrykking, mener Ruth.

– Vi har ikke vært fullverdige menneska, vi har vært noka der nede, folk det ikke var så nøye med, sier hun.

– Det var mye mer provoserende for motstanderne at æ var same enn at æ var kommunist eller kvinne.

Ikke minst sultestreiken i 1979 bidro til å sette søkelys på samene som et eget folk. Sultestreiken var del av kampen mot Alta-utbygginga, men foregikk i Oslo og fikk stor oppmerksomhet.

«De som nå er stolte av å være same, kan takke oss for Altakampen.»

Den ble gjennomført av ei gruppe samer i kofte som slo opp lavvo foran Stortinget. De så ingen andre metoder for å få gjennomslag. Da de var så avkrefta at det var snakk om å tvinge i dem næring, reiste gruppa til Sverige for å unngå det.

– Dem sa dem kunne dø for saken, sier Ruth.

Flere fikk varige skader, og en av dem sitter i rullestol i dag. De hadde ikke lenge igjen da det kom løfter fra myndighetene om at de ville utrede samefolkets situasjon og krav.

– De som nå er stolte av å være same, kan takke oss for Altakampen, sier Ruth.

Ruth lærte å være stolt av bakgrunnen sin i barndomshjemmet, og hun har aldri lagt skjul på hvem hun er. På egen hånd fant hun ut hvordan hun skulle takle alle fordommene.

– Hvis du er same, så skal du aldri vente med å si det, for når du først har gjort det kjent for all verden, så kan du føle deg trygg. Dem kan ikke nå deg, du har et overtak, du trenger ikke gå og være redd for å bli avslørt, du kan føle deg fri, sier Ruth.

Hun lar ikke folk lufte fordommene sine mot samer uten at hun tar igjen. Da hun jobba på en liten elektrobedrift, tok hun sjefen så ettertrykkelig en dag at han aldri sa et stygt ord om samer igjen.

– Æ va født kommunist. Æ va voldsomt tidlig våken, og det sitter i, sier Ruth.

Ruth ble leder for Folkeaksjonen mot utbyggingen av Alta i 1978. Her på trappa i 2006 med papirer fra Altasaken. Foto: Unni Rustad, Kilden

I 1980 meldte hun seg inn i Norges Kommunistiske Parti. Hun satt i kommunestyret for partiet i to perioder, men tenker ikke på seg sjøl som politiker.

– Æ har mest vært aktivist, sier hun.

– Når æ så at folk ikke fikk gjennomslag for sine saker, så prøvde æ å legg meg oppi det enten det var eldreomsorg, omsorg for psykisk utviklingshemma eller barnevernssaker.

Da det ble mulig å få innsyn i overvåkingspolitiets materiale, bad hun om mappa si. Hun har ikke villet tenke på at politiet følger med, sier hun, selv om hun har sagt til folk i telefonen at de ikke skal si annet enn det som kan stå på en offentlig plakat. Da hun fikk mappa med overvåkingspolitiets materiale, var den veldig tynn. Det står ikke ett ord om Altakampen der.

– Og æ som til og med var anklaga for å være oppvigler! sier Ruth.

Derimot sier overvåkingspolitiet at hun er med i Vennskapssambandet Norge-Sovjet hvor Ruth husker at hun var på ett møte.

Et spennende liv

Hun tenker ikke på seg sjøl som feminist.

– At æ e født kvinne, det har ikke noka å si. Derfor har æ i alle år gjort alt slags arbeid, enten det var karfolkarbeid eller ikke.

Ingen har kunnet bestemme hva Ruth skulle mene eller gjøre. Første gang hun gikk med underskriftslistor fra dør til dør, kom hun til kvinner som ikke kunne skrive under fordi mannen ikke var hjemme.

– Ingen makt ville fått meg til å bli så underdanig, sa Ruth, og tok med seg lista og gikk.

Hun har levd med hodet høyt og er fornøyd når hun ser seg tilbake.

– Det har vært et veldig spennende liv. Æ veit at æ har levd. Æ har satt merke etter mæ, sier Ruth Rye Josefsen.

Kilder

- [Tre generasjonar som elev i Alta. Artikkel i boka Samisk skolehistorie 1. Davvi Girji 2005.](#)

KVINNER I KRIG OG FRED

KVINNER I POLITIKKEN

SAMISKE KVINNER

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.